

Тувинская республиканская Библиотека им. А. С. Пушкина

«ШЫН» СОЛУННУҢ 1992 ЧЫЛДА ЧАГЫДЫЛГАЗЫ УЛАМЧЫЛАВЫШААН.
«ШЫН» СОЛУН НЕДЕЛЯДА 5 КАТАП УНЕР.

ШЫН-92

ЧЫЛДА ӨРТӨЭ 25 РУБЛЬ 10 КӨПЕЕК.
6 АЙДА ӨРТӨЭ 12 РУБЛЬ 55 КӨПЕЕК.
СОЛУННУҢ ЧАГЫДЫЛГАЗЫ БО
ЧЫЛДЫҢ ДЕКАБРЬ 15-ТЕ ДООСТУР.

Чагыдылганың төнөринге чедир 9 хонук арткан.

Республиканың нингилел-политиктиг солуну

ШЫН

№ 208 (14708)

1991 чылдың декабрь 6, пятница

Садар өртөө 20 көп.

ЧУРУКТАРДА: Бик-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозтун Билелит салбырында сүт-баран фермасынын саанчысы Санчат Ма.рынов, анда ажыкчылар Бак-Кик Альберт, Чүлдүм Шолбан эртенги ажыл-иш үсүндө.

Долгандыр кылым хар чаалкан бо ферманың саанчылары, кадарчы малчылары биле чугаалаштыыс. Ини чүс ажык баш инектерин, молдургаларын тургузу азырал турар. Сигенин, сисосту Туранин сүт-баран фермасындан чеди.

РОССИЯ-АВСТРАЛИЯ-РОССИЯ

ХАНОЙ, декабрь 4. (СЭТА-ның корр.). Россия—Австралия—Россия маршрут-биле «Чаагай сеткилдик ужу-душкуну» экспедиция самолёттары Кыдат биле Вьетнамның аразында кызыгаарым сөөлгү он ийи чыл дургузунда эртир ужуулан бир-де дугаар самолёттар болган. Уш неделя бурунгаар Москвадан ужудуң үнген ол самолёттар Кыдат удуртула ындыг онзагай эргени олар Азия-Оокум океан девискээринин чурттарында болган Австралияга Россия улауунун чаагай сеткил-са-гыжын болган күзөшкүннөри чедирин чорууру дээш берген.

Ханойнун «Нойбай» аэропортуна чеди Як-18Т база бир Ан-2 самолёттарын экипажтарын вьетнам космо-навт Фам Туан, ВСР-де СССР-ниң элчини, Вьетнам ИХМ-ниң акылдакчылары уткан.

Олар вьетнам пайысылалта ужуражыкчыларын, парлалта конференциянын эртиргилээш, улаштыр ужу-дун үнүстөр. 34 кижилек команданың мурнунда Ляос болган Азия-Оокум океан девискээринин өскө-дээс чурттары, Австралия.

Суверенниг күрүнелерниң Дээди Советтеринге ССРЭ-ниң Дээди Советтеринг Республикалар Совединиң кыйгыры

Суверенниг Күрүнелер Эвилелиниң дугайында керээ-нин ССРЭ-ниң Күрүне чөвүлелиниң кийик келгени тө-лөвилелин чугаалажып көргөш, ССРЭ-ниң Дээди Сове-диниң Республикалар Совединиң оңу нингилел-биле деткин турар.

Суверенниг күрүнелерниң улустарының мурнунга бо-дунуң харымсалганын медресе билбипаан база шилдиг-ге үе-чадазында болуп турар шын эвес каттыкшыктын-ның чорудулгаларына ханы сагышсалын илеретип, шаан.

Байдалды эжикиди чогуучударынын кризисте ажып эртериниң болган. Суверенниг күрүнелерниң аразында чөвүлөөрлөргө чедир аларының оруктарын дилет ты-варыга бодунуң салымшыкын кийеринче чүткү-шаш.

Керээни төлөвилелин эне чоокку үеде пар-ламенттерге көрүнчө база анаа ат салырында орукт улаштырылган болганын турустарын тодардырыпче суверенниг күрүнелерниң Дээди Советтеринг Респуб-ликалар Совединиң кыйгыры тур.

Республикалар Совединиң Даргазы А. АЛИМЖАНОВ.

ДЕПУТАТ • СОҢУКЧУЛАРЫНДА

Тыва Республиканың Дээди Советиниң Даргазы РСФСР-ниң болган Тыва Республиканың улус депу-тады К. А. Бичелдей Улуг-Хем районун Чоо-Хол суурун, Шаган-Ары хоо-райын соңукчулары-биле ужурашкан.

Улус депутаттыг соңукчу-ларга өткөдүн берген. Бо албан-дуулаалга ол чоокта чаа соңукчул алган, кандыг айтырылдарга кичээлге са-лып эгелээнин чугаалаан. Оон шитинден Моол Арат Республика-биле дорт хар-ылажып, күрүне деши-линге чугаалажыканы кы-лап, ийи тала үш улуг до-кументке ат салганы эне-көз ажыды кылдыр санаан.

Республиканың акылчы чо-нун улустар болган амы-чен башкылары-биле хан-дырылган үзүктөлүшүн чок болдурар дээш чүгү кы-

(Ужуражылгалар дуга-йында өткөтү солунун да-раазында номеринге пар-лаар).

РСФСР-де чурттап турар хөй урулуг иелерге «Маадыр ие» атты тынсыр дугайында

СОВЕТ СОЦИАЛИСТИК РЕСПУБЛИКАЛАР ЭВИЛЕЛИНИНГ ПРЕЗИДЕНТИНИН ЧАРЛЫ

Он болган оон хөй урулгарын божоан болган кижик-зиптес иелерге «МААДЫР ИЕ» атты «МААДЫР ИЕ» орден биле кады тынсыр.

Тыва Республика талазы-биле Александр Түлүшова БАЛЧЫГА—ажыкчы, Улуг-Хем район.

Сара Доржанова БЕЛЕКПЕНГЕ—ажыкчы, Кызыл район.

Дилмаз Кара-ооловна БИЧЕ-ООЛГА—ажыкчы, Тес-Хем район.

Гайса Шогжалова ЛАМБАГА—«Ак-Дуруг» совхоз-тун акылчы, Улуг-Хем район.

Совет Социалистик Республикалар Эвилелиниң Президентизи М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль 1991 чылдың ноябрь 14.

рип кээр. Малдык ажал-да, чөмгөлдөшкөч улуг кичээлге салдыган. 170 хире иекти са-гаш, сүтү дугаа чорудуп турар бис. Фермага саа-чылар аныктарын бо суурдан шилп алдымыс. Олар ажылдап эгелер бер-ла-деп, саякчы Галина Санчай чугаалады. Эртенги саалда соонда, даштыгаа ажыл хайныкшынын эге-леди. Урулгар инектер суг-гар чымыг сүтүн одаар черден кооша дөспилерге кууду турар. Ийи оол-а-ты шаанкташ, ситенин да-жыглаар дээш чорупту. Би-лелиниң ажыл-ижи ынча-ла уламчылап туруп калды.

Окемчик ОНДАРНЫҢ фотолары.

Культура амыдыралы

АЖЫЛ ЧҮГЭЭР, САНДАЙЛАРЫ САМДАР

Бай-Тад суурнук көдөз-Культура бажыкшынын мур-нуу талазынын ханазын ол-чей удаанын алыртып тыва хөкүм-биле каастап турган, оң-баазы, чараш будуктар-биле будааны кайы ыра-тан-ла көрүштү, чараш кылдыр көстүп турар. Иш-тиник шимелде-деригеси ба-за-ла өнү. Улуг залче ийер эки акында фойениң ха-наларында «Бистик мур-накчыларымыс», «Күл, ажылдык хоочуннаар», «Маадыр иелер» деп көскү агитация булунардын кыл-гылаан. «Мешен-Холдун кылдында аалдар» деп улуг турукту ханалда азыл каан. Экин-хаалгаларын өлпөп, кызыл будуктар-биле бу-даан. Соңгаларда өңгүр ча-раш пөстөрн аңгылаан. Сөстөлгө черде эки кылды-ган.

Одалта чериниң капитал септелгенин Ак-Довурактың «Ромашка» кооперативинин сантехниктери 4 кижин 20 муң рубльге чарманган кө-сүзүзүр кылган. Ол керээ-дугурунганда айт-тыганын ботура сантехник-тиг ажылдарын кылганы

дээш төлөөр 20 муң акша-ны одалта системанын чыгылар байдалы бир ай хире кандыг болурун хынап көргөш, төлөп бээр көрдү-ген. Мен анаа барганым хун, одалта чериниң моторун сан-техниктер хынап, четпес черлерин де кылып турду-лар. Болот-оол Давдаа, Александр Дамбыл олар соңгалар шилдеп, экиктер чыгылап, Четек Соппа, Ала Шожал, клуб дирек-торунун өрээлиниң соңгалар-ын, шалазын дозулап бу-даан, чай-шөлдөн чок ажыл-биле бо көдөз-Культура бажыкшынын кыпка белетелин багып эвес. Хоюг дээрден башка, хөмүрү-дээ хөй.

Клубта 7 кижик ажыл-дап турар. Кылым чорудар ажылдарынын планын бады-лап кылган. Суурнук албан, организация черлерин, агит-кварталдары болган өскө-дө кылып чорудар хөмөг-лөргө хаара түдүп, ки-риштирип, бир дешиг, кады амылдажылга-биле амылда-рынын чаа арга-хевирлерин дилеп тыгарын болуп турар бис. Чон-биле ужуражылга-лар, акык чугаалажыш-кынар кылдыр, оларын саналоналарын өөренип көрү, оларын дүвүрелди база соңуургалып турар ай-тырылдарга чедир хара-кымыларын берип, тайыл-быр-суртаал ажылын чору-дары, язы-бур темаларга солун уткашынарлык темалар кызылар эртерери, бистик кылып чорудар ажылдарымыстың план хөм-чегеринде кирип турар. Чамдык эки эгелээшкүннө-рин солун ажыл-херектер кылдынын турар-даа болза, четпес чүгүлдө база хөй. Клубта 200 акыг олуттук чымчак сандайларым зал бар. Кино механики, байлак дүжүлгалыг Кара-оол Ир-гит хөй чыгыларда чоңа ки-но көргүзүп, чоңун белик хүндүткелни чаалап алган төлөпиге ажылдагын. Ол жө-нөртөн өлгөн, ам бистин араныста чок. 17 муң акша өрөктинг чаа кино үндүрер аппаратураны-даа садып ал-ган бис. Ынчалза-даа сөөл-гү үеде клубка кино көргү-зери баксыраан. Оң чылда, тааны, районун кино чет-кингин көзү турар чаа ки-ноларын биске бербес. 4-кү категорияны клубу дээш, биске эрги кинолар бээр. Ол

Седик-оол ИРГИТ. Тээли суур.

ХААГЛЫГ ШИИ БИЖИИРИНИНГ КӨРҮЛДЕЗИ

Культура министрствозу, Чогаалчылар болган Театр акылдакчыларынын эви-лелдери, республиканың Улусу чогаалдыга төвү болган хөгжүм-шин театры-нык удуртулагы кады, шин бижир кийилерин хааглыг көрүлдөз (авторун ады чакыт) чарлаан болгай. Ол көрүлдөз жери кижиги-нери келген чогаалдарын шүткүзүн көңүч кичээлге-лит, ак сеткилдик биле ном-чун танышкан, долу сай-гарылыгы кылган.

Мен манаа ол сайгары-лганын нини уламышкыны-биле солунун номчукула-ры таныштырай. Жюри кижиги-неринге кирген 7 чогаалдык онзагай чүгү-тү — моюн мурунда чыры-тынмаан чаа темалары ол авторларын дидими-биле түдүп алганы. Демделеттин-ген бир кол айтырыг ол. Чүгү дөш шилер бары? Афганистан дайынын кир-жикчилерин дугайында «Дайын соонда», репрессия

болур ужулуг оолдун өвүр-хевир чедир чыры-тынмай барган. Оон-биле кады чамдык персонажтар болган болушкуннар оон-даа чидиг. үе-биле деңге эвес, оңу мурнап турган бол-за деп күзөшкүннөр бар болган.

«Делегейиң үш ораны» деп шииңиң адим чамдык жюри кижиги-нери язы-бур кылдыр сайгарып чу-галашкан, алдынч улазын-нык ыдыг-ла чедиринг эвес болганын айтканын, анда эини эртер дүргө хуулушкуннар бооп турар. Миланын эни апаары, бү-рүрүнчиг эвес харылаалар барын айтканын. Оон-биле кады шииңиң адыс дыймын уран-чеченин, чамдык маа-лыларын оуур-хевирин (Ак-кыс, кырган-ава, Сай-лык) долузу-биле бергенин, дыймын байлаан жюри дем-делгези.

Ам «Дайын соонда» деп шииге хамаарыштыр жюри

МИХАИЛ ГОРБАЧЕВТУҢ ЧУГААЗЫ

МОСКВА, декабрь 3. (СЭТА-ның корр.). Чурттуң Президентизи Михаил Гор-бачев Төп телевидение дам-чыштыр бөгүн чүвө чугаа-лаан. Күрөөлөл ноябрь 25-те Суверенниг Күрүне-лер Эвилелиниң дугайында Керээниң төлөвилелин рес-публикаларын болган чур-тун Дээди Советтеринче чо-рутуң деп, ол демделгези. Бо чылын ат салыр кылдыр төлөвилелди белеткээр дээш кыдыг кызылг ажылды Дээди Советтер организа-таар дээринге бүзүрел ын-да илерейлеттинген.

Суверенниг бүгү-ле күрү-нелерин парламенттеринге-ринче бөгүн кийгырыг чо-руттум деп, Президент чу-гаалаан. Оңу кылдырыңче менн чүү албадааным? Ха-мыктын мурнунда, кыдыг-даа хөоредиг чоңа мынчаар чугаалап болур: чурт. Ада-чурт айылда, эне-не улуг айыл — күрүне тургузуу-нуу буураагымын. Оон үнүп албай чыгыш, политиктиг, экономика, социал айт-тырылган-биле холбашкан ай-тырылган база шитпир-леп шыдаанс бис.

Бир эвес күрүнениң буу-рап дүжөрин болдурттар болзувуса, бис бүгүденин таварымы уруктарын дугайын бүрүн акыны-биле парламентарийлерге кыны-рыда чугаалаан мен деп, Михаил Горбачев демделеп чугаалаан. Бичин-даа саа-дыр болбас ужулуг бис. Политиктиг кандыг-даа на-жарлашыкчыны аң бол-дурбас херек. Уени эрти-риптер болзувуса, биске халап бооп болур. Ынча-лап Суверенниг Күрүнелер Эвилелиниң дугайында Ке-рээниң төлөвилелин чоокку хүнүнде чугаалажырыңче болган ону деткириңче улустарын бүрүн эргелиг бүгү-ле төлөзөкчилерин кыйгырган мен. Бистин өн-дүр улуг чуртувусту оон үнүп шыдаанс. Олар-нык шитпиден эне-не бай-лаң, эне-не күштү — Рос-сия Федеративизы — амгы үеде шитпирлеп кириңин ол сорулгаларын чедиш-кинниг ботандырып шы-даанс.

Эвилел турар бе азы турбас бе деп кол айтырыг-ны чурттуң хамаатылары, бети дээр-де республика-ларын хөй кезин, бо чыл-дык мартта референдумга шитпирлөөннөр болгай. Ын-чалзажок биске ыдыг-ла кончуг тодаргай эвес, шала организастаттыган, шөөлүг эвес бикартыран эвилелдиң херээ чок. Биске хөй нацио-налдыг чаа күрүне херек. Төп биле республикалар аразында бүрүн эргелерин натап аңгыларын барым, даалаан, ханымы-биле чаар-тыннып бодараң күрүне хө-рек. Ол дээр-де Күрөөлөл-дин шитпирлөөни ышанш, Суверенниг Күрүнелер Эви-лели, Конфедеративтиг Де-мократтыг Күрүне болган турар ужулуг.

Күрүнениң буурап дүжө-ри илдеп апарган, нингиле-дин, нингилел харылаала-рының бустуру-биле ол ка-пырлажып турар. Ук буу-раашкын нингит күжениш-кыларын доктаатынган оңу чурт ужулуг. харын-даа турар соңуураалдыкшың чоңа кылдыр херек. Чаа-каан чачыс-даа республика оон үнүп шыдаанс. Олар-нык шитпиден эне-не бай-лаң, эне-не күштү — Рос-сия Федеративизы — амгы үеде шитпирлеп кириңин ол сорулгаларын чедиш-кинниг ботандырып шы-даанс.

Эвилел турар бе азы турбас бе деп кол айтырыг-ны чурттуң хамаатылары ил-деп, Президент демделгези.

АРГАН-ДАА БОЛЗА, АЗЫРАП АПТАРЛАР ОҢ

Хөй мал аразында черле ыдыг ийик чоң: күш-дең-гели багайында кыш аны-рып алыр берге чамдык шөөр-даа, бо-да-даа анык мал турар аан. Ындыг та-варыгаларын херек кы-рында көрүп келген бол-гай бис. Харын-даа браң кодан дээр тускайлаан мал база турду. Оларын деңгел кирип алыр дээш хөй суг-ну чарыдап, көвей ситенин үндүрүп чоран бис. Ынча-пчан көзүрине-даа, ча-зын барган, оларын хөй кезиниң чүгө кезин союп ап артып алыр чүвө болгай. Оон орулга алыр хамаанчон, хөй кижик күжүн үндүрүп, хөй чарыдаллаң карапа-дап турган. Ону моюн соң-гаар натаптаазы-биле «О.Шынаа» совхозтун ди-рекциязы шитпиртү хүлээп алган.

Бо чылын күжү багай болган бысааларын болган хурагаларын суур чурттан-чыларынга орутмак өрөк-биле садар дээш. Шынап-ла, ийи-чангыс башты улус канчап ажаал, азырап шы-даас деп, суурнун чоңу оларын садым алыр болган. Оларын колдуунда малы чок улустарга садар. Баштайгы удаада 13 былаа сагнан. Олар 60-дан өрү 80 кило-грамм чедир деңгизил. Күш-деңгели чүгүрө бысаалар болган. Арай-ла коңур бар,

ооуу-ла багай. Ынчалза-даа совхозтун мал эңчилери эм-таң берип, хайгаараар бол-за, эки боор.

Мал садым алыр иш-елдиг кийилер дыка хөй болуп турар. Ынчанын канчаар, амгы үенин азырап-чурттап берге байдалы чы-гап келгени ол-тур. Оларын азырап, өстүрүп алгаш бола-ла сүттен икип, элтен чып, тойдан дарап икип олургай бис. Чүгө багайын эвес, анаа-да малды чоңа садар болза, деткиңче-ле болур ышанаан. А бо чылдын кү-рүнде мал чечин база со-хозтан садым алыр апаар-дыр. А келер чылын ботта-ры белеккен, курал аптар болдур эвесеп. Оон аңгыда эдилел чечкен чүкү маши-наларын база садар деп ду-рекциязы шитпиртү хүлээп алган.

Маадыр-оол ТУЛУШ. Тес-Хем район.

Каа-Хем районун АУК удуртукчуларынын кичээнгейинге ЧОН АРАЗЫНЧЕ КИРБЕС ЧООНУ БЕРГЕН ДАРГАЛАР БООР

Каа-Хем районун «Кызыл туу» совхозта ажылдап, чурттап турар бис. Бистин совхозта тос кодан шээр мал бар. Ол коданнар совхоз тевинден 50-60 километр черде турар. Ынчангаш төл-биле харылажырын бергези аажок.

Ажыг кыштын согуу харап келди. Ынчангаш-даа ам-дыгаа келди кыштааашкында белеткек чок. Чурттаар багыт багытта, кайра-харада калды-даа септеге кылба. Септегени малчылар кылып алыр-дыр дээрге, калды-даа тууду материалдык хандырбастыр. Малчылар багыт-багыт септиди алыр дээр чутай дилээр белин чок боор-дур.

Кышкы тургаларда ам-даа грамм саван, сизген дүжүртүмзөн. Кодам бүрүзүндө аарыг болташ күш-денге багыт малчылар тургузу азыраар дээрге, сизген, саван одекте омаа-хон бис. Ажыг-Багыт деп черде хар улут дүкен. Малга далоый тыртар, оон оларын экин-дер дутайында ийи-чагыс келди тускай эртемчилдерден, ылангыя зоотехник В. В. Санжылар негээрге, техника чок-тур деп харылаан каар, бо-ла-дыр. А совхозуус директору А. К. Сарыларга бол чылын черде көрөдөн-вис. Ол хамаанчк чамдык малчылар директору таны-лас. Зоотехник, кол мал эмчизи деп уаусту малчы тургалар кезин чоран деп черде көрөсүз улус-тур бис. Шээр мал эмчизи Т. Г. Салчак ийи-бир ай болташ отчет кылып кээр-ле кизи харын. Ол кире үр боон-боон кээр-ге, арган, аарыг хураганар, хойлар өлгөн дээрге, көр-бөз мен дээр, ант биживеи баар таарылаар тургу-лаар-дыр. Чылын кезде куртуу, чылым каар боор чүс-ле болтай. Ол малчылар акылап үндүрбөй баарга, дилгир кээр-ге өрө боон, малчылар аяла-ла черге оон толээр боду бээр чүс. Мал эмчизини кырынга салыр эвес, ынанган оон черекке албайн баар чыдаганы мыда деп боодар бис.

Черде ынанган кыштааашкынын байдалы бо хевээр турар чүс болза, ниятинин малчы кыштан хур-менди ажырып аларынын айтыры бергездон. Бир эвес тускай эртемчилер, совхозтун директору амдан эгелен шыг-гын хемчеглер албас болза, малдан чаш төл алыр-на-рымдай бээр, харын-даа улут малдарын ыштан ажыра-рыкын бергези чыгаар-ла тургузуга бээр. Совхозуус талазындан дуза көргүсөс болза, бистер, малчылар көөкүйлөр чүпү канчаптар бис. Ажыг-биле чугаалаарга, совхозтун талазындан удуртулга хур бору баксырап олтурар, олар чүгүл хур эртемчилерге өйлөжип, акша-малын ал олурар аларган.

Хойку коданнарга сууа чедирип тур бис дээр, оозу изээш, өрттенип калган боор-дур. Малга каан бээр-даа чивестир. Мону агроном, директор харылааган чыга-лаар бодал-биле малчыларга үнөй берип турар деп бо-додар бис. Оон аянда барык-ла 150 тонна кире сууа совхозтун ниятында изил, хып чыдар. Ону эде сайгар, хемчегин алар улус чок боор-дур. Ол хамаанчк Улут-Амгыта брнда тевизе ташылып болташ кынар-чаар материалдар кулар кижж когундан мыда бенин, солар-ла, эде тектүп-тайлып турар, өрткөн-дүшкөн улустун ол-чазы боду берген. Каймын-даа келген машина-техника бапкырыкчылар кулуп алташ чоругула баар. Ында ба-жыныларын солгаларын буза шыкылаан кааган. Хей, ниятинин өнү-хөргөзүнгө мындыг харысалга чок улус-тур бис. Ажыл мындыг сандаргай болурга, совхоз карыгалыг болбайн канчаар.

Совхозта калдыг-даа техникага хандырылга чок. Кол инженер, директор олче сагыш салбайн турар. Автога-ракта 30 кире машина бар. Олардан чүгүл 3-4 кире машина ажылдап турар. Ол-ла. Техникага хумагалал чок. Урелген техника ол-ла хевээр турар. Ону эдип, септеп алыр деп чүс чок. Инженер боду совхозтун чаа «УАЗ-452» деп маркалыг машиназынга дугаар бенин албайн чыгыш, эзирип чорашп, шолде турган чыгыга чыгча үстүрүн каан. Совхозтун чаа автобузу база өрттө-нип калган. Кым буруулугу деп чүс база билдинмес. Машина-трактор мастерскаянын гаражы ам-даа чыгы-латтынмаан, экинтери чадагай.

Малчыларын аш-чөм, идик-хеп-биле хандырылганы база багай. Автомагистин айда чыгыс удаа келер. Кээр-ге-даа, садым алыр талтыг бараан чок болур. Суур са-дыгдарындан бараан айтырган ажыг чок. Силерин ав-толакалар бар шыкайгай деп каар. Ам каймын ба-раан садым алыр улус боор бис? Бо талазы-биле совхоз-тун дирекциясы-даа, суурда кааза Совет-даа тоомчага албастыр. Дорту-биле чугаалаарга, бо-ла бүтү чөтөс-терин көздө Совет куускому холга алыр, шинтирилгил хөдөлүр ужурагүл чүс-дир ийи. Бистер ынанчаар билин турар бис.

Бистин удуртукчуларымыс чон аразынче кирбес, чоону берген даргалар боор. Ынчангаш бистин чагаысты өөренип көргөш, хыналда, контролдан тургузганын ре-дакциядан улуу-биле дилеп тур бис.

Шеняе КУУЛАР,
малчылар чоран, ам инвалид-пенсонер.
Эрес-оол ОНДАР, малчы.
Виктор КУЖУГЕТ, малчы.
Г. ДАВЫДОВ, чолаачы, сөөлү үсө тууду мастери.
Бүрөк-Асы суур.
Каа-Хем район.

ТОДАРГАЙ УДУРТУЛГА ХЕРЕК

Бистин өг-бүлөвис кырган ада-невисти эки чачыла-рын бирээзин уламчылап чорур болташ «Шын».
«Тыяныны аныктары» бол-гаш оон-даа өскө солунар-нын жомукчулары, чачы-дымчылары бис. Бодум үс-түлдө ийи солунууа, көздө бижикчи бис. Бо солун-нарын улут, анык ном, чучуларга кижиндикчи ролу улут. Оларын арын-чарындан эки кижилер — мурунчаларын, хоочун-нарын ажал, амдыларын-дык дүжүлгөзүн, уругтар кижиндиктеги чырыккан, ол ынанган багай ажы-ча-нын кижилерин шүгүмчү-лөш, ол мөздөн алдыры-рын орун айткан ага-сөмүлгү материалдарын чо-чааш, кизи болуун хиле-шааш шүгүмчү, эки кизи-лерин ажал, амдыларын дүжүлгөзүндө хып бол-гаш, улут-дарымын, улут бодуму ажалында хевээр-чөтөс талазын шү-гүмчүлөш олурар боор-дур. Көздө чурттап турар номчучуларга солуннарын ажыг чөтө улут, өөредил-гил, кижиндиктеги.

Ынчангаш-даа ажыг-ча-рыг-ла үс дээр, чон му-рунча буруулуг херек уу-дур.

Бичи-Уруг КЫРГЫС.
Башкы.
Эрлин район.

СААР ИНЕКТЕР ӨЛҮП ТУРАТ

Бо чылдын эрткен 11 айында Өзүр районун 4 сүт-бараан фермаларына сүт будуруп турганын са-гарып көрүп олурарга мын-дыг 1991 чылда сүт буду-реринин планын чүгө 35,2 хуу күрсеткен. 236 тонна сүтү чыл төнтүзүгө чедир будурун арткан. Ол дээр-ге бүтпөс үлө боору чугаа-жок. План бзууга бир инектен 950 килограмм сүтү саап алыр тургаш, чүгө доңгуп-ле 335 кило-грамм чедирген. Ол көргү-зүт «Ак-Чыраа» совхозта мырмаш чөгөниг, 148 ки-лограммга чед. Төрүүр инек саны планкатыгында 118 баш чөтөс, 67 инек өлгөн, 43 инекти ниятинин чөмөнчилегине өткө сол алган. Төрүүр инектерини саны өрткөн чылдын деңи-линен 12 хуу шыкырылган. Төрүүр 100 инектен 65 бы-заады камгалал алган. Нин-ти көргүзүлгөш мындыг.

Өзүрүнү сүт-бараан фер-маларына будурун сүтү бичи уругтарынын чөмө-ниге черлеринг кийер, күрүнге дүжар база ра-йонун өскө-даа иштиги ре-гелдеринге ажалтап тур-ар. Ам «Коммунизмче орук» совхозта байдалы көрүп көрөдөн. Бо сов-хозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун Сары-Хөл сүт-бараан фермазынга барып, ытла ажалтап, чурттап ту-рар. Малчылар, саагыч-лар-биле жууражып, чугаа-лашкан мен.

Совхозтун кол зоотехникти көрүп көрөдөн. Бо сов-хозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Ош-биле алыр дээр инектер айда «Ак-Чыраа» совхозтун сүт-бараан ферма-зынга будурун сүтү сов-хозтун бодунга чөмөнчил-ге хергелетине база район та-вуну чөмөнчилге черле-рин хергелетинге ажалтап турар.

Сүт • Сүт • Сүт • Сүт

— Монгун-Тайгада дугур-жун каан саржаан бар. Оон-биле күрсөдир мен.

План план-ла ынанган. Амдагы суурда уругтар, шюла база иштиниче чөм-нениге черинге сүтү дө-ол кайда-чүдө Монгун-Тайга-дан сүт өккөп, оларын хан-дырар апаар бе? Удуртук-чуну шак мындыг боламы окта шын эвес. Сүт-бараан фермаларын калды-бир ар-га-биле план күрсөдир дээр эвес, а сүт будурун дээр кургане тууду турар болгай. Бир эвес сүт планын сар-жаа-биле дугулап эгелээр чүс болза, чондан саржа-ан эгелер сарып алгаш, эс-биле күрсөдир каар апаар шыкайла. Будурга-ге мындыг хамаарыла, план күрсөдирде бир про-дукцияны өскө продукция-ны солуп болур арга ки-жилерин продукция буду-реринге союугулап куду-алайтып турар шыкайла. Сүт будурунун эвээженин бир чылдаганы бо.

Ферма кыштааашкыга бөлөн эвес. Электри чырып чок. Мотор урелген, чартык ай турган. Кудук ай бурун-гаар урелген. Сүт чок. Инектер үш хонга сүт иш-пен аттыг бооп турар. Оо-дар мын, хөмүр-лаш ба-за чок. Тайгадан ыштан алыр дээр машина бер-биз. Саар 30 ажыг инек согурунун кырында кел-ген.

Сүт-бараан фермазында сүт будурунун мындыг чыл-даагаан-биле эвээженин-ини түшүндөй. Амдагытн суурда иш-саликте бичи уругтар кара шай ишпи ту-рар. А оларга сүттен кыл-ган продукттар аймаа бээр

Бешки разрядтыг кижик-чымы, механизатор Иван Борбак-оолович Ондар Тап-ды районда «Революцияны чалбыкы» совхозтун Красноярска сүт-бараан фермазында каш чыл улаш-тыр ажылдап, кышкы-даа, чыгыс-даа үелерде бодуну албан-хүлээлгенин ак сет-кидин күрсөдир келген. Бо хүниерде ол «ТТ-300» деп канчаар агрегатты бапка-рып, ферманын сүт саалда-зынга база мал өстүреринге улут үдүн кирип турар.

Иван Борбак-оолович эртен чыгып, багай эс тү-нөдөй ажылдаан кижж. Ам фермада канчаар чыгыс эки аппаратымысты ачаа хүлээндирген бис. Ажылдап турары идегелди. Ферма-нын саанчылары-даа, ажыл-чынар-даа хомудат кирип көрбөз—деп, ферманын харысалгалыг ажылдакчы-ларын бирээни Олчат-оол Монгун чугаалаар.

ЧУРУКТА: «Революция-ны чалбыкы» совхозтун Красноярска сүт-бараан фермазынын кижикчы ме-ханизатору И. В. Ондар Виктор КАРА-САЛДЫН фотоу.

Иван Борбак-оолович Ондар Тапды районда «Революцияны чалбыкы» совхозтун Красноярска сүт-бараан фермазында каш чыл улаштыр ажылдап, кышкы-даа, чыгыс-даа үелерде бодуну албан-хүлээлгенин ак сеткидин күрсөдир келген.

Иван Борбак-оолович эртен чыгып, багай эс түнөдөй ажылдаан кижж.

Ам фермада канчаар чыгыс эки аппаратымысты ачаа хүлээндирген бис.

Ажылдап турары идегелди. Ферманын саанчылары-даа, ажылчынар-даа хомудат кирип көрбөз—деп, ферманын харысалгалыг ажылдакчыларын бирээни Олчат-оол Монгун чугаалаар.

ЧУРУКТА: «Революцияны чалбыкы» совхозтун Красноярска сүт-бараан фермазынын кижикчы механизатору И. В. Ондар Виктор КАРА-САЛДЫН фотоу.

Иван Борбак-оолович Ондар Тапды районда «Революцияны чалбыкы» совхозтун Красноярска сүт-бараан фермазында каш чыл улаштыр ажылдап, кышкы-даа, чыгыс-даа үелерде бодуну албан-хүлээлгенин ак сеткидин күрсөдир келген.

Иван Борбак-оолович эртен чыгып, багай эс түнөдөй ажылдаан кижж.

Ам фермада канчаар чыгыс эки аппаратымысты ачаа хүлээндирген бис.

Ажылдап турары идегелди. Ферманын саанчылары-даа, ажылчынар-даа хомудат кирип көрбөз—деп, ферманын харысалгалыг ажылдакчыларын бирээни Олчат-оол Монгун чугаалаар.

ЧУРУКТА: «Революцияны чалбыкы» совхозтун Красноярска сүт-бараан фермазынын кижикчы механизатору И. В. Ондар Виктор КАРА-САЛДЫН фотоу.

Иван Борбак-оолович Ондар Тапды районда «Революцияны чалбыкы» совхозтун Красноярска сүт-бараан фермазында каш чыл улаштыр ажылдап, кышкы-даа, чыгыс-даа үелерде бодуну албан-хүлээлгенин ак сеткидин күрсөдир келген.

ШУПТУВУС СУМЕЛЕШКЕШ, ШУУДАТСЫВЫССА ЧҮЛ?

тып, чынгыс «колхоз» болуп, мындайда тур бис. Боюнчага пенсионерлер киржире идиблиг көчүгүч чорду. Херекти ужурун чедтайыбырлап-даа билир, организастан-даа шыдаар.

«Супер.Шанс» оюнуну төлөзү кижиң деп Нелли Поповага ужураштым. Чежекиниңи ойнап турарынын санын-даа билбес, кайчаар организастанп турарын-даа сонугуравас чорду. Эң хайыкша ойнадыр алганынын аттарын харын чакыраар сагыштың. Хову-Аксында бир херэзжен кижи алы адаш, ол 15 муң рубль ажыры ойнадыр алганым хөжүнүг-хөжүн чок дийлатты. Бо кижи бодап көргө, эжи-тура-биле ойнап кирген хамаатынын эргези, туразы ла кылнап. Черле мычаша кайчаар ойнарынга хамаа-рыштыр эң-жөнүң санап, оналын дымнактап артым.

Давыд САЛЧАК.
Дарыужуналдыст

А Ж Ы Л Д А Н К И Р И И К Е Н Н Е Р

турар. Ош аялында өөрө-
дигит чуулдар бар. Кы-
зыл Сыртта мектептин алды-
ндагы чаагай тапчыларны
кеңер.

улу ажык-дузалык болгон.
Ону толь, руберонд, черепи-
ца орнунга чедишкенини
ажыглап болур. Мастик
бүдүрүп турар дерингиз кү-
чүзү айда беш муз дөрбөл-
чү метр дэзвирини септээр
арганы берип турар.

ЭКОНОМИКА БОЛГАШ
СОЦИАЛ КИЖИЗНДИЛГЕ

ХОРАЛЫГ, АЙЫЫЛДЫГ ЭВЕС

[illegible]

аягыда чүп сууңче эмиерин кудуп тургаш, менингитти экибэрге, аарык ийик дүргөн сегин.

Оорга чүчүңү суу алыры хоралык болгаш айыыналды деп бодал турар ада-мелер чазыл турарлар-дыр. Мээн сөстөрүңге бузурэин дэп, оңу канчазар кылдырыпш дугайында кыска тайылбырлаңар берейн; тусый ине-биле мээнин кыргыштарының аразында тускый халычгыташ ыш-наш чок черже кириер. Ол чер оорганыз 3 болгаш 4 дугаар хөндирбелеринин аразында болур. Ол халычгыташ оорганын нервилерин азы оорга чүчүңүз нааналы төсө берген чери болур, ында чүгдө ол нааналы чүп турар су-бар. Ыччангаш оорга чүчүңүз нааналы оңу билир эмчи киоки канчап-даа ине-биле дөгбөс, балтыгдасаа.

Белекмаа ДОСТАЯ.
Урутлар эмчиин.

Үс хуһнера амьдралд
 багтханын болзол, эконо-
 миканын үндэсний — хуу
 өнүгү бири ээлжид, өнүү-
 өнүгү өсө хөширлэн ош ла-
 раавилда дэл. Мынчаар
 дөсхүүрлэн сайгаара,
 чоннуу хууда мал сүрүү
 бэлүт көвүдөл, ө-гүлде бүрүз
 малдыг апаара, мал оорлаа
 деп бузар чачылдан чоорту
 аярыны болур. Борта со-
 циал нийгэмдиге, социал
 байдалын башкылар, уул-
 ротдуу ойнаар деп бодаар
 мен.

социал байдалын башкы-
 ларынын көлдөз чурттап
 олурар бүтүл-тө амьдралы
 өсөс чоңга үлөгөр болур
 кылдыр эгелел бөзгө, үс
 түндө чугаалааныыс дег,
 экономика биле социал ки-
 жиялдиг каттыккан, кан-
 дып-бир өзи түшнелге чеди-
 рип болур. Ону боттанды-
 рарынга үс хөрек, чылдар
 хөрек

Оюя КОРОДА.
 Башкы.
 Хову-Авсы суур.

Оюя КОРОДА
Башкы
ксы суур.

Шүлүктөр сайгарылгазы

БАЙДАЛДАР ЧАА, А ХАРЫЫСАЛГА ХЕВЭЭР

«Шын» солунуун редакциясына кээп турар шүлүктөрү номчул олурарга, кийинки бажыга чүүл-бүрү бодалдар хайыгып келир. Бандыг-даа сайгарылганын чурму калдыг-бир айтырыгы салгаш, толаргай харыны алгаш, толаргай түнелди үндүрүр болгаш. А «Шынны» номчуучуларын шүлүктөрү үш кончуг чутула айтырыгы салар, арганы берип турар. «Тыва чоңуусу чер-черде чуту бодал турарыт» деп айтырыгы салгаш, кийинки кончургап турар шүлүктөрүн, республиканын хай-иники тематиказын толаргай болур. «Амгы бо-гомын» шүлүктүн шына-ры калдыгыт?», «Келир уе-де сурагыш болур автор-лар, сайзырап болур тем-дар нандыгыт?» деп айты-рыгы салгаш, база-ла чер-черде шүлүктү чаа-нын куштерини дешигүрүн көрүп, литературанын амгы депинелиг болгаш хем-үеде салым-чолунга хама-рышкан толаргай түнел-дерин үндүрүп болур.

Ынчаарга мээп пиянчи-дем калдыг түнелди бол-гаарга, актыкы-биле чут-га, баарга, сепкилим хайы-ла, хемуну карарып арты. Хар-нын делегенин шүлүк-түн болгаш бүгүдө хүлээп көргөн шүлүктүрүнн уга-лаарын сактып келиксээп келир болду.

Хамнар өргөткөн кижиден сезинмес, Хаан белзөн олчачы дивес— ден, Александр Сергеевич

рар, калдыг-бир хөмнөр бар, а номчаан кийини хаарту-дуп, хайныктырып келир бодал, чурумал нербедим. Харын-даа бол-томынгар шүлүктүрүнн үзелинде калдыг-бир быжыг ээкти тып чадап калдым.

Амгы үеде бистин амы-дыралымыс кончуг нарын, ылаңгы хөмн, сепкил, бо-дал талазы-биле дыка «ас-кап» чоруур бис. Бир тала-зында, төмүгүн чаягаар хөгжүлдесинн дүрүмүрүн бугаар тыптап нербес ужуру чок турган комму-нистг идеялардан хеп-хө-нертен хай көрүп берген бис, а еске талазында, амы-дыралымыс эвээ болу берга дег чаа идеяларга ам-даа нединмес бис. Ынча-га, өвүрүнн «Ак-Чыраа» совхозунда Донган Сылдыс-тыг бижээни ышкан, «Кап-кан чүрөөн эргин келир уруг кайдал?», деген дег, хай-ка-дырыбайн, Чөөн-Хемчинтен Ховалыг Орус-болдун «Күс-кү хөмнөр» деп шүлүктү бижээни дег, өскүсүрөй берген бис.

Амыдырал нарын оруун Аныамадан тывар бодал, «Аза бергү» камыыл

Азым-тепп чоруур боор мен, Моон ужурунда идея та-лазы-биле болум чок ди-лээшкенин дегин-биле дүж-келиге бир-ле чүгө чүдүксээр чүтүлүп лириктик маадырал ортуздаа келе-рэн. Чүдүрү, алгаар, ал-дарылар күзөл бистин ха-ныыста сичинип артып калган. Чүтүлү коммунизм эвес, чүтүлү социализм эвес, оон еске чүт-даа болза ха-

маан чок. Чижээлээрге, Эр-зинин Нарындан Иван Чы-дарапка оон чүдүлгези Та-рыс аржааны болган:

Арат чоңум сенээ чүдүл, салып, сенээ тейлеп, Артыш-санын сенээ Улуг-Хеминн Арты-Узун-ден Октябрь Тун-оолдун чү-дүлгези 47 харлаан чогаалчы Александр Даржай болган: Ама халдып эрте берген, одуруунга болду-ла бе?

Шагаан-Арыгдан Даржай Шооманы чүдүлгези «Кон-гар-оол киришкен «Тыва» болук болган:

Оон төнгөн дээрсе-даа, Олудумдан турар хөмн, Ам-даа көргөн болза

Арга чадаар башып үндүр, А Чаданалар Түлүн Ка-рыманын «Бургу сепкил» деп шүлүктүн лириктик маадырал «булак сугдан телден (?) үнгөн чоктак талдык бугуларын кээргел-чек кырганы» соонда, кор-гунчуг дүштөр дүзүлүп, мынча деп айтырылган ту-рар:

Каткы эвес, күжүр мени шооптаар, Каш көрнүр сымарыгыга барайн бе? Бурган-чүдээ, аза-шүлүс шүт чок деп бургу сепкил чоран-дан кел мен. Эдесинин аал-дымын чүтүлгө, шүлүк бижирини — тускай мергезил. Бугулу шүлүк бургул мурунда черле тур-баан тускай темалыг, бо-далыг, тургузугу, чүрү-малдыг болур, ынчанга ол

авторуну чаа-чаа ажы-дымын апар. Ынчаар-га бистин ол тускай мерге-жилдин харысалгазын, нинтиел амыдыралыга сөстүң апар чаа ро-люн, чоңуң талазындан чо-гаалчыларга салып турар чаа негелделерин бодалын баар тааралыктар дыка хөй-дүр. Оон туржук, кан-дыг-бир шүлүк хөйирил чүдүлү тургузуп алган. Оон «бараан» болур шынарын бодалын, оон кончуг эр-ти-не калдып сыгаар, а херек кырында оозун көрүп не-рге, садыга сыммаан сарыг кундус болур чүс-дир.

Оон ылай мындыг мода база бар: «Өрткөн солун-рус агар салыкты кийерин дилеп ор мен» (үстүдө адааныыс Донган Сылдыс); «Амгы-чакыт чок хөм-рө-көп, аак шайын кады кийип... үнүп-кирип чорду-вус... Шүлүктөрүн элпича-зап чырдыларын улуу-биле дилээр кийи-дир мен. Улуг илгел-биле! Бо материал-дарын тоңоронн «Шын» солунун агар салыкты шилчидерин диледим» (Сүт-Хөлдүн Суг-Анысандан Сат Биче-оол дээш ышкан, хай-саныг делгегенин болгаш делгегени эвес дилегер, тайылар, сагындырыл-бар бооп турарын көргөш, мынчаар угадыксыам: «Ке-лир-дир: «Дүңүтү хүлден ка-жан чыттар үлүс бе, ан-пуктер? Танжындыла «аа-лап» аар, аам обком-рес-ком-биле коргундугар үлгөр пагара дег бербаз чүс бе? Рынок, баранзын саарыла үе-зи, бо-орулга-чарыла, акша-баран-биле холбаш-кан чаа негелделер деп чү-

венн херекке албас бис бе? Бодуустук хостуг үенис хөй-даа болза, берге үеде, тырш шап каан каат-каат хүлээлгелер күсүдип эгелжн журналист-солунчу-ларын акылдар үзүн бо-дал, хүндүлп көрүвүсө садыга сыммаан сарыг кун-дустарыны салбаранча дүр октагыт чорбайн, са-гыш-бодалымысты акылда-дып, харысалга, ак сеп-кил, бодун боду хүндүлп билчирин дугайын, кийи-ни чоргааралымын дугайын бодал көрүвүсө канды-гыт?»

Солуннарын аржынарын да болгаш журналистерин акылдык ууг эскердиш-кинерин эскербес арга чок болгай. Каш-ла чыдар му-рунда дег, чагаа, шүлүк бургузун авторларга тод-аргай сайгарып бижир чорук чиккен, оларын чүгүл ында-хал түнел турар апарган. Штаттарын кызырлыгы, кийи-ни, акылдык аартааны-биле чагаа бургузун хары-бижир арга солунчуларга чок апарган, амгы үеде ча-гааларын редакцияларга чүтүл буртузук, ажыгла-арын алгаш, өскөн аржыне көлөп турар. Моон-биле холбаштыр автор бургуз база бир чутула түнелди үндүрүп алыр болза амы-дыралга кончуг акыктыг болур: ол болза амы-ху-рун чоргаар сепкил, корт-кан чагаанын шынарын дээш харысалга, а боо алыс ужуру — амыдырал-ды, оон эскерилгелерин болгаш сайзыралын ак сеп-килдиг, шыныч көрүп ол-болур.

Адым-оол ДАРЖАА.

Чарлалдар Бюрозу

телевидение

ДЕКАБРЬ 6
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

6.30 «Эртен» 9.05 «...Он ады харыларга чедир болгаш оон-даа «уугларга», 10.05 «Азия» еврей музыка ансамбли-биле «Ужуралык-га, 10.35 Мультифильм-11.05 «Өске акыг-шүтүр турбас...» 2-ти фильм, 12.00 ТМА, 12.15—12.35 Барындаалыг фильм.

14.10 Биржалардын ме-дээлер, 14.40 «Блокнот», 14.45 Телебизра, 15.15 Стадионга концерт, 15.45 «Дон Кихоттун болгаш Сан-чонун амыдырал-чуртта-гы». Хөй сериялыг уран-че-нен телефильм, 1-ти фильм, 3-ку сериясы, 16.55 «Кизи, Бойдус, Нинтиел», Палаат талазы-биле делегей кончу-руу, 17.10 Уругларга фильм, 17.20 «Антерпрет», студия кортузуп тур, 18.30 ТМА, 18.45 Булуттук хөд-дерин болгаш чачылар-ыг чүт (Шотландия), 19.20 «Кизи болгаш хөд-лу», 20.05 «Вид», 21.00 Информастыг программа, 21.35 «Вид», 23.35 «Мэч Азия», Телефильм, 00.00 ТМА, 00.15 Чадат-терге делегей чачыны, 00.55—02.15 «Вид».

ИЙГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 Эртенги гимнастика, 8.20 Англи дыл, 1-ти чымы, 8.50 Англи дыл, «Өт-бүлө альбому» (АКШ), 9.20 Мультифильм, 9.50 Эрү-дигтерге сула шимчөөшүн, 10.20 Адам Смиттин акша-хөргезин, 11.00 «Лашмед-ром», Шин, 12.05 «К.2» көргүзүп тур, 12.50 РСФСР-ниң кедээ акыл-агы мн-нистри В. Н. Хлыстнов биле бесед, 13.00 «Канг-рут», Телефильм, 13.50 «Шалзын ховуга селгүс-төшкүн», 14.45 «Она жы-рыда бажын», 15.15—15.35 Киножурнал.

16.45 Карамзинниң эвэ-келгени, 17.30 Барымда-лыг фильм, 18.05 Адам Смиттин акша-хөргезин, 18.45 Сес дилеп тур мен, 18.55 Россиянын парламент медээлини.

КЫЗЫЛДАН
19.10 «Кизинадиле ду-гайында 20 минута», 19.35 Бойдус, Нинтиел», Палаат талазы-биле делегей кончу-руу, 19.55 Чарлалдар.

МОСКВАДАН
20.00 Мездээр, 20.20 «Тамчыныг удунар, чаш-тар», 20.35 «Орус ийги-лиг революция», Ады се-риялыг барымдаалыг фильмин баштайы көрүзүт, 5-чи се-риясы, 21.30 «Америка-да», 22.30 РСФСР-нин Дө-ли Советиниң сессиясыла, 23.00 Мездээр, 23.20—00.15 Фил Донахьюну программасы.

УШКУ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
19.10 «Геннадий Попов» рынокче улуг орукка үп-тектн-тоянчы», 19.55 — 20.00 Реклама.

ӨРТКЕ УДУР ШЕРИЖИТКЕН
КАМГАЛАЛ АЛБАН ЧЕРИНГЕ
АЖЫЛДААРЫНЧЕ ЧОЛААЧЫ-
ЛАРНЫ БОЛГАШ ӨРТ ШЕРИГЛЕ-
РИН ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН ИШ-
ТИКИ ХЕРЕКТЕР МИНИСТЕРСТВО-
ЗУНУН ӨРТКЕ УДУР БОЛГАШ
ОЗАЛОНДАКТАН КАМГАЛААР АЛ-
БАН ЧЕРИ ЧАЛАП ТУР.

АЖЫЛГА ХҮЛЭЭП АЛЫРЫНЫН ДА-
РААЗЫНДА НЕГЕЛДЕЛЕРИН ТАЙЫЛ-
БЫРЛААРЫ БОЛЗА:

1. СОВЕТ АРМИЯНЫН ХҮРЭЭЛЕ-
НИНГЕ АЛБАН ЭРТТИРГЕН КИЖИ-
ЛЕРНИ АЖЫЛГА ХҮЛЭЭП АЛЫР;
2. 30 ХАР ЧЕДИР НАЗЫЛЫГЛА-
РЫ ХҮЛЭЭП АЛЫР.
3. КАДЫКШЫЛ БАЙДАЛЫН БА-
РЫМДААЛАП ХҮЛЭЭП АЛЫР.
4. ЭРТЕМИ ОРТУМАК БИЛИГДЕН
КУДУ ЭВЕС БОЛУР.

АЖЫЛДААРЫНГА ТААРЫМЧАЛЫГ
БАЙДАЛДАР:

1. ТУСКАЙ ХЕПТИ ХАЛАС БЭЭР.
 2. ШӨЛЭЭЗИНИН ХУУСААЗЫ 45
ХОНУК.
 3. ШӨЛЭЭЗИНИН ҮЕЗИНДЕ СА-
МОЛЕТ-БИЛЕ БААР, КЕЛИРИ
ХАЛАС.
 4. ИХМ-НИН АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫ-
НЫН ДЫШТАНЫЛГА БАЖЫННА-
РЫНГА БОЛГАШ САНАТОРИЯЛЕ-
РИНГЕ ХАЛАС БААР.
 5. АЛБАН ЧЕРИНИН БИЧИ УРУГ-
ЛАР САДИГИ БАР.
 6. АЖЫЛ-АЛБАН ААНЫ-БИЛЕ
ДЕПШИРИНИН БОЛГАШ ИШТИ-
КИ ХЕРЕКТЕР МИНИСТЕРСТВОЗУ-
НУН ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИНГЕ
КИРИНИН АРГАЛАРЫ БАР.
 7. АЖЫЛДААНЫ ДЭЭШ ЧИИГЕЛ-
ДЭЭР АЛЫРЫНГА КИИР САНАП ЭГЕ-
ЛДЭР ЧЫЛДАРЫ 1х1,5 ЧЫЛ.
- ӨРТКЕ УДУР АЛБАН ЧЕРИНИН АД-
РЕЗИ: Кызыл хоорай, Красноармейская
кудумчузу, бажын № 70, телефону 2-10-33.
- Тыва Республиканын Иштики херектер
министерствозунун өртке удур болгаш озал-
ондактан камгалал албан чери.

Кызылдын № 1 кедээ профтехучилищенин 1989
чылдын июль айда Чолдуг-оол Базыр-ооловиг Санчыны
адмыга тымысканы 047747 дугаарлыг дипломун чикте-
ни барымдаалааш, ону күш чок деп санаар.

КИНО

ДЕКАБРЬ 6-ДА

«НАЙБРАТ» «Высоко-
иравительная» 9.00,
«Господни Бхарат» (2 се-
риялыг) 11.00, 14.00, 17.00.

шантарда.
ВИДЕОЗАЛ: «Кровавый
спорт» 9.40, 11.40, 13.30,
15.30, 17.30 шантарда.
«ПИОНЕР» «Мой друг
Колька» 9.00, 10.30, «Зимо-
родок» 12.40, «Взлет жизни
или мертвца» 14.20, 16.20,
18.30, 20.20 шантарда.
«КАА-ХЕМ» «Вояж» псе-
ленной» 13.30, «Нет выхода»
15.50, 18.10 шантарда.

АГАР САНЫ: «Тыва солбак N 363305».

Тыва Республиканын Ном үндүрер чер, позитра-
фия болгаш ном садмынын херектеринин талазы-
биле күрүне комитетинин типографиясы. Кызыл,
Шетиникин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1.

Чаа үн

Шурун-Кара Сатович Кочеганын алыс чурту Тес-Хем.
Ол Кызылдын башкы институтун дооскан. Хоочун башкы
30 ажыг чыл дүргүзүндө улус өөредилге шутумунга
бараан болуп чоруур. Ону тыва интеллигенция аразында
эмне култууртук ханы билгилег болгаш кижизик мау-
бүдүштүг кийилеринн бирээни деп санаар мен. Студент
чыдарында-ла ону эш-өөрү «эрдик» деп чакыс сөс-
биле шодалап кааны ужурул. Ынчалза-да Шурун-Кара
Сатович — салым-чачаныг, бугулу шүлүктү киж дээр-
ни өт-бүленин кижигинеринден алгыда еске улус бил-
гес чорал.

Шүлүктү кижилер үш чарлыр. Бирээде, популист дээр
шүлүктү, Ол чакыс-ла шүлүк шорбалакка, оозун пар-
танар деп сыгаш, негеп туруп бээр. Кирбес-барбас, чар-
гыдалыпас чери-даа чок... Ийде, графоман. Ол утка-шы-
нар чок, эжен эидерик суук чогаалдар бижир, Бижин-
ге турар, ол хиреде ат-сураа-даа үнмес, арга-дуржугла-
а-даа бедивес...

А үште, поэт! Ол «бургандан чалаган» дээр поэтиктиг
сагыш-сепкилди: чамдыкта недергей уун, икргээчел, а
чамдыкта карык-дошкун, шыдаар дай чок аажы-чаным
апар. Ол хиреде чүвени алыс ишкээр, ырадыр бодалар, хе-
рек болза хоран дег оода-дуздар, херек болза чечен дег
хээрер, чымчак, өргөленчиг сөстүг болур. А кол-ла шы-
нары — бодун тогунмазы. Чоргаар-даа болза, еске чо-

Ондар ОХЕМЧИНИН «Күсү арга» деп фотоэто-
ду.

Шыдыраа

КОМАНДАНЫ ТУРГУСКАН

Караа четпестеринн Бүгү-
россия интеллигенция Тыва
республика баштаар чери-
нин организастааны шыды-
раа болгаш шапкы маргыл-
даалары Кызылга өрткен.
Анаа Бай-Тайга, Барыны-
Хемчин, Чөөн-Хемчик, Сүт-
Хөл, Өвүр болгаш Улуг-
Хем районнарын база Кы-
зылда өөредилге-бүдүрүлге
черинин спортчулары ки-
ришкен. Маргылдаанын кол
соруугазы — Красноярск
крайынын караа четпестер
интеллигенция командазы
удавас Кызылга келир, анаа
ужурагыры.

Чидиг демиселдин түше-
линде Бай-Тайганын шыды-
раачызы Х. Кан-оол, Кы-
зылдын өөредилге-бүдүрүл-
ге черинде В. Ховалыг,
Улуг-Хемден Д. Мадурун
база пашыгы — Кызыл-
дан Ю. Кудалор, Кызыл
райондан В. Матюшенко,
Кызылдан Г. Монгуш бо-
гаш еске-даа ар херээжен
спортчулар шыларга.

Олар удавас Тывага ке-
лип аалчылар-биле ойнаар-
лар.

Кан-оол ХУРГУЛ.ООЛ.
Тээли суур.

СПОРТ СПОРТ СПОРТ СПОР

АНГЛИЯ ЧАГЫНЫ КИРИГЕН

ЛОНДОН. 1996 чылдын
Европа чемпионатынын түн-
нел оюннарын организаста-
гаар талазы-биле Англия
бодунун чагыны кирген.
Исеневада штаб-квартирага
оон чыгыс хуусаа тоңори-
нин хүнүнө чедир чалгыс-
ла хонук турда кирген. Ук
чүрттүн футбол федерация-
зынын ол чыгыс хүлээп ал-
дыган.

Голландия 1996 чылда
бодунун шадеринге Евро-
панын тулган дээр команда-
ларын хүлээп алырынын
дугайында шиттир хүлээп
алганын дынаткан. А И-
спания база нордал турар.
Ындыг-даа болза ону пос-
кресеньде чедир шиттир-
лаар.

«Европа-96» чемпионат-
тын организастаачы болур
чүрттүн адын 1992 чылдын
июнь 8-те УЕФА-нын күс-
сому Стокгольм хоорага
Европанын түнел маргыл-
дааларынн эгелээринин
мурчунга апар.

ЛИССОБОНГА ЭКИ
ЧҮРТҮНГА ООН АРТЫК
Сейл Олимпиадазынын
чемпион Олга Коношесла
португал клуб-биле чарган
көргөзүн үкен. Олганын

ойнаары тергенин, ындыг-лаа
болза клубтук ээлери ке-
рээ чарарын күзөөшүн, ону
Олга үндүргөн. Ынчалза-
да ол сурагыш спортчууну
өөредип каан клубуунуң
тренерлери, волейболистер
чүрттүн болгаш Европанын
чемпионаттарына ойнаа-
нын дээш ыныч турар. Ынчал
изерде, чүрттүн волейбол
командазынын составына
кирип алгаш, Барселона
Олимпиадазына кирди ар-
та Кривошеесла бар.

ФУТБОЛ
СЕУЛ. СССР чемпион-
дынын мангун шапканын
эдилгелерин — Москва-
нын «Спартак» командазы-
нын футболбистери Мурнуу
Керейни олимпиадык ши-
лине командазына 0-1
сапта уттурган. Оюнуң 30-
ти минутавында бөмбүктү
харлажы кинген.

Совет спортчулар Керей
Республикага ам-даа ийн
оюну кыллар.

ВОЛЕЙБОЛ
Волейболда СССР-ниң эр
улуустун шилден команда-
зын делегей кубогун ам
дөрткү удаа яаалап алган.
Түнел оюнда олар Мурнуу
Керейни спортчуларын 3:0
сапта уттан Финал оюн-
нарга кирген алды коман-

даны муриап турган АКШ-
тын волейболистери Куба-
нын спортчуларына утту-
ган. Түнелде СССР, Ку-
ба болгаш АКШ лея апар-
ган. 9-9 саннарыг, бир-бир
уттурутуп, Ындыг-даа бол-
за ужурашканыларын шы-
нарын алырга, совет коман-
да тиндеп үнө берген.

БОКС САНКТ-ПЕТЕРБУРГ

Бокска профессионалдар
аразында чүрттүн бирги че-
ри дээр маргылдаага ам
база ийн финалист үнүп
келген. Чартык түнелд
оюннарга москвалык Вячес-
лав Аникин (55 кг) ринги-
ни ээси Михаил Жолне-
рову сап талазы-биле алып
каан. Диекенден аар дең-
гемин Роман Ерушенико пе-
тербургчун Дмитрий Шме-
леузу алдым раундууда тин-
леп каан.

ФЕХТОВАНИЕ

Делегей чемпиону, шага
мастер Андрей Шувалов
делегей кубогу дээр мар-
гылдаанын мурунда Буда-
пештиге өрткен оюннарга
тинлелгени чедип алган.
Анаа ол испан спортчу Ан-
хель Фернандес 6:4, 5:1
сапта уткан. Маргылдаанын
ол чадазында бистин база
бир спортчуусу Валерий За-
харевич уттурушкан.

бүрү демистерин сагып чоруурлар. Өөрүнчүг, онзагай
боор чорал. Төп районнардан, Кызыл хоорайдан келген
аалчыларын, дөртүл-төрелерин чамдык уруг-дарында
дыка калды аажылаашкын барын эскерип болур, хары-
лаа турарын негелделерлг болтулар. Оларын боттары,
ныч болал турары-биле алыр болза, нинтиелде шү-
генин сайзырал хөгжүлдесинн аайы-биле култуурлуг,
елинин көргүзүп турары ол. Төрелдерин аалал кел-
ген уругуларын хүндүтүп эрттирер дээр барганы аалдын
кирилери аажок кыдар болгай. Бичин кижилер чүвени
чедир билбес ындыг ынаал ындыг болганда школа-
ларга ол талазы-биле өөредилгени бүгү талазы чоруурлар
болза эин-дир.

Нина СЕРЕНТОТ.
Улуг-Хем район.
Хайыракан суур.

Индекс 667000. Кызыл хоорай, Красноармейская, 100.

ГУРГУЗУКЧУЛАРЫ: Тыва
Республиканын Дээш Со-
вет Министрлер Чөвүлгө
«Шын» солунуун редакция
коллективин.
Редактор
В. Ф. ЧАДАМБА

Солун неделде 5 катеп үнер. Хемээли 2 парлагга амазы.

Килдистер:
□ экономика килдистер:
□ улутчуру — 3-34-49;
□ кедээ ажыл-агым — 3-36-73;
□ соопал айтыртылар — 3-41-16;
□ соопал айтыртылар — 3-43-57.

культура болгаш улус
өөредилге 3-39-15;
□ улус депутаттар Советте-
оюнун — 3-34-98;
□ нинтиел болгыктыг — 3-36-25;
□ мездээр болгаш спорт — 3-39-92; 3-41-23;

□ чагаа — 3-39-03;
□ оочула — 3-34-39, 3-34-92;
□ коректорлар — 3-34-19;
□ үндүрүкчүлөр — 2-27-41;
□ солун келбейин баарыла — 2-32-75;
□ бухгалтерия — 3-37-11;

АГАР САНЫ: «Тыва солбак N 363305».